

Gedragstransitie: via agendasetting, verleiden naar regulering?

Wat leren we van sociaal-psychologisch onderzoek?

Maart 2014

Inhoud

1

Waarom gedragsbeïnvloeding? 3

2

Zoeken naar psychologische inzichten in
gedrag 7

3

TNS Behaviour Web
behavioural economics 12

4

Stakeholdermanagement
niemand kan alleen de maatschappij
veranderen.. 16

5

Discussie: hoe organiseren we
gedragstransitie? 20

1

Waarom gedragsbeïnvloeding?

We gedragen ons nogal problematisch, zo lijkt het...

Gedragstransitie met wetgeving blijkt lastig....

Deense vet-taks

Volgens de statistieken heeft 47 procent van de Denen overgewicht en lijdt 13 procent aan obesitas.

Aanpak: Denemarken voert als eerste land een vet-taks in oktober 2011.

Doel: minder voedingsmiddelen met teveel verzadigde vetten in het eetpatroon

Gevolg:

- extreme prijzen
- ontslagen in de voedingsindustrie
- Denen weken uit naar Duitsland voor worst, et cetera

Conclusie: eetgewoonten Denen onveranderd

Binnen één jaar is de vet-taks afgeschaft; strategie mislukt

Beïnvloeding via de omgeving kan efficiënter werken

Viaducten fysiek beveiligen tegen vandalen

(2005) Reeks van incidenten, waarbij jongeren vanaf een viaduct stenen gooiden naar automobilisten.

Minister Peijs van VWS wilde maatregelen nemen op driehonderd viaducten. Overall hekken en camera's zou circa € 100 miljoen moeten kosten.

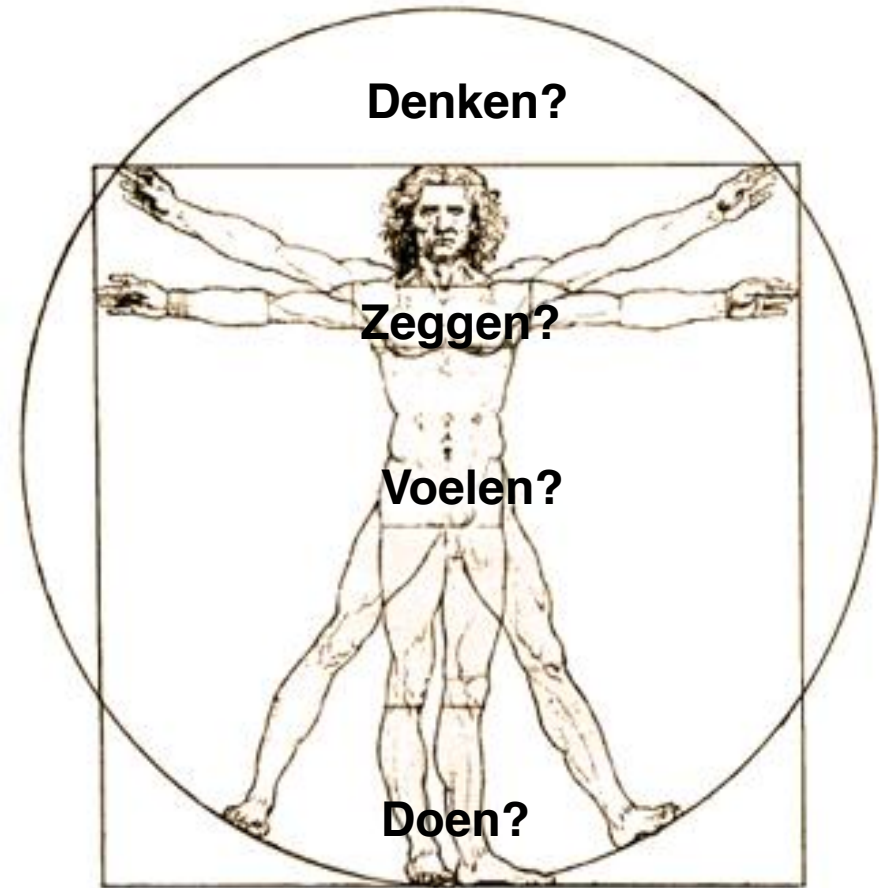
Na onderzoek bleken de volgende maatregelen effectief en zeer kosten-efficiënt:

- Putdeksels vastgemaakt en klinkerbestrating op viaducten vervangen door asfalt.
- Losse voorwerpen op (rijks)viaducten moeten altijd opgeruimd worden.
- In contracten met aannemers staat dat zij hun materiaal bij viaducten en bruggen onbereikbaar moeten maken voor onbevoegden.
- Op viaducten zonder verlichting is, wordt die alsnog aangebracht.
- Proeven met slimme camera's die afwijkend gedrag kunnen melden.

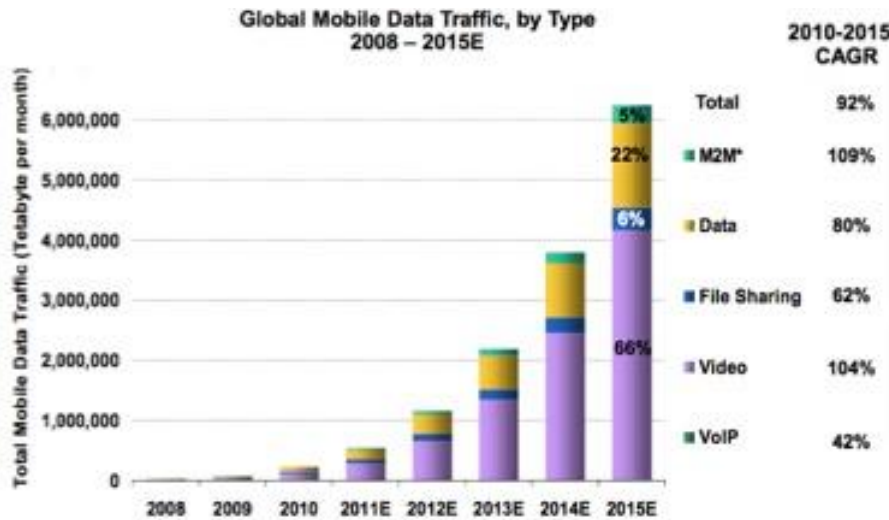
2

Zoeken naar de psychologie van gedragsbeïnvloeding

Vindt je behoeften met enquêtes? Mensen kennen zichzelf te slecht...

In 1999 had nog niemand behoefte aan mobiel bellen.... En nu....

Source: Cisco Visual Networking Index (VNI) Global Data Traffic Forecast, 2015-2019

Enquêtes tonen vooral dat mensen hun eigen behoeften en drijfveren niet kennen..

Er is een diepgaander psycho-sociale analyse nodig....

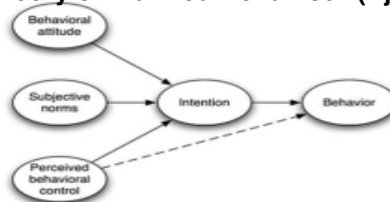

(Te)veel modellen om ons gedrag te verklaren

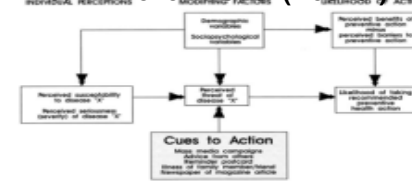
Theory of Reasoned Action (Fishbein)

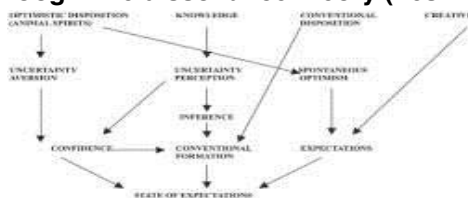
Theory of Planned Behaviour (Ajzen)

Health Belief model (Becker)

Cognitive dissonance theory (Festinger)

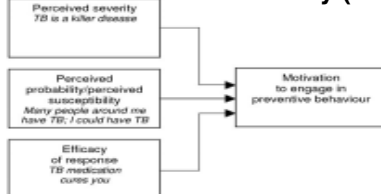
Theory of Trying (Bagozzi & Warshaw)

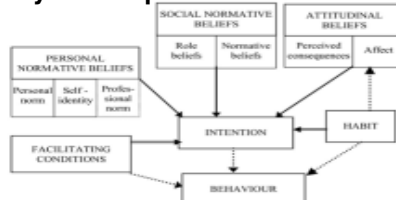
Social learning theory (Bandura)

Protection motivation theory (Rogers)

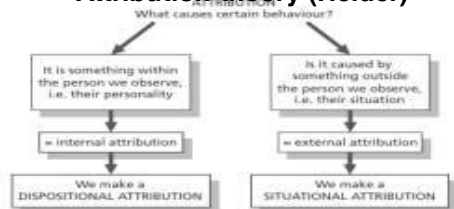
Theory of Interpersonal Behaviour (Triandis)

Social influence theory (Kelly & Thibaut)

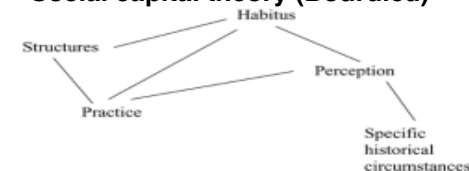
Attribution theory (Heider)

Diffusion theory (Rogers)

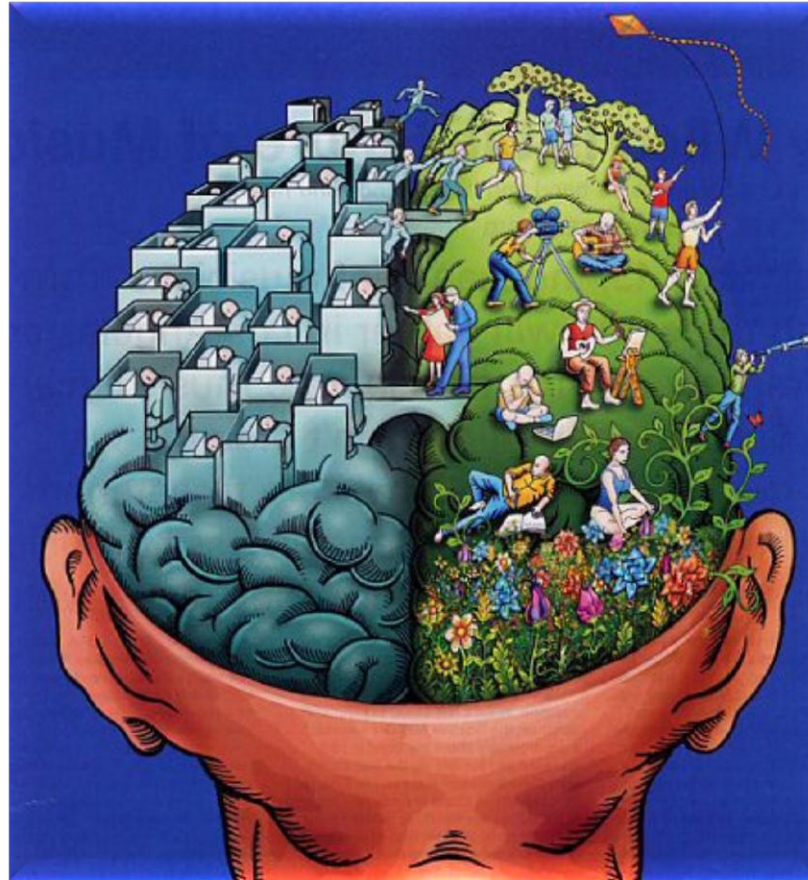

Social capital theory (Bourdieu)

Behavioral Economics: bij gedragskeuzen interacteren twee typen processen, bewust en vooral onbewust

Reflectief systeem (2): secundair en bewust

Automatisch systeem (1): dominant en onbewust

Onze analyses graven steeds dieper om gedrag te beïnvloeden

**Klassieke
enquêtes en
gesprekken**

**Vooral
rationele
motivaties**

***Wat weten
mensen
(niet)***

**Waarden-
typologieën**

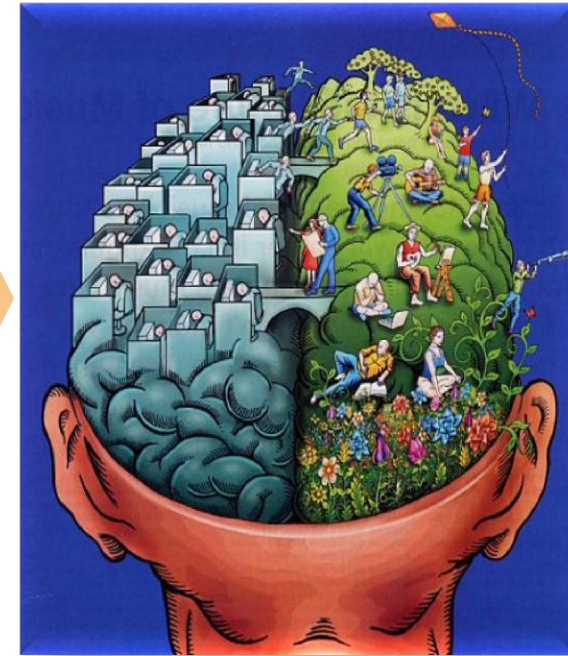
***Waarom voelt
een keuze
gevoelsmatig
goed of slecht
aan?***

***Waarden en
normen;
identiteit
en imago***

**Gedrags-
observaties**

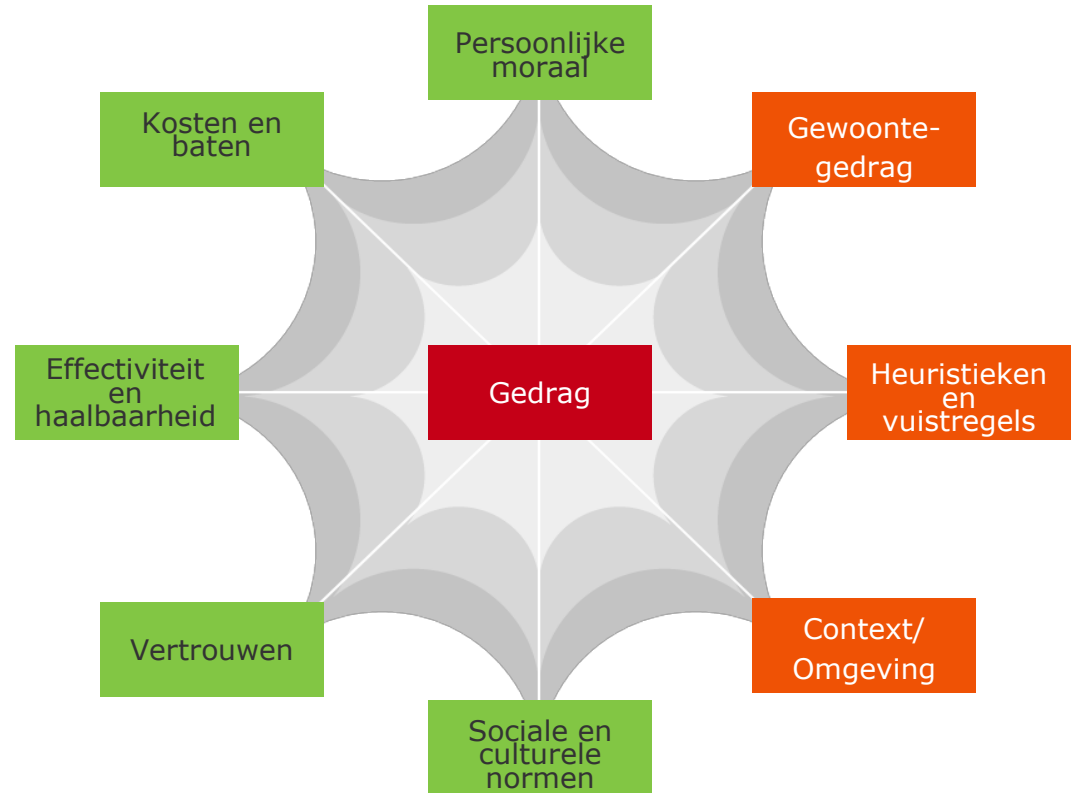
***Wat doen
mensen
routinematig
en waarom?***

***Omgevings-
analyse:
wat kunnen
mensen
doen?***

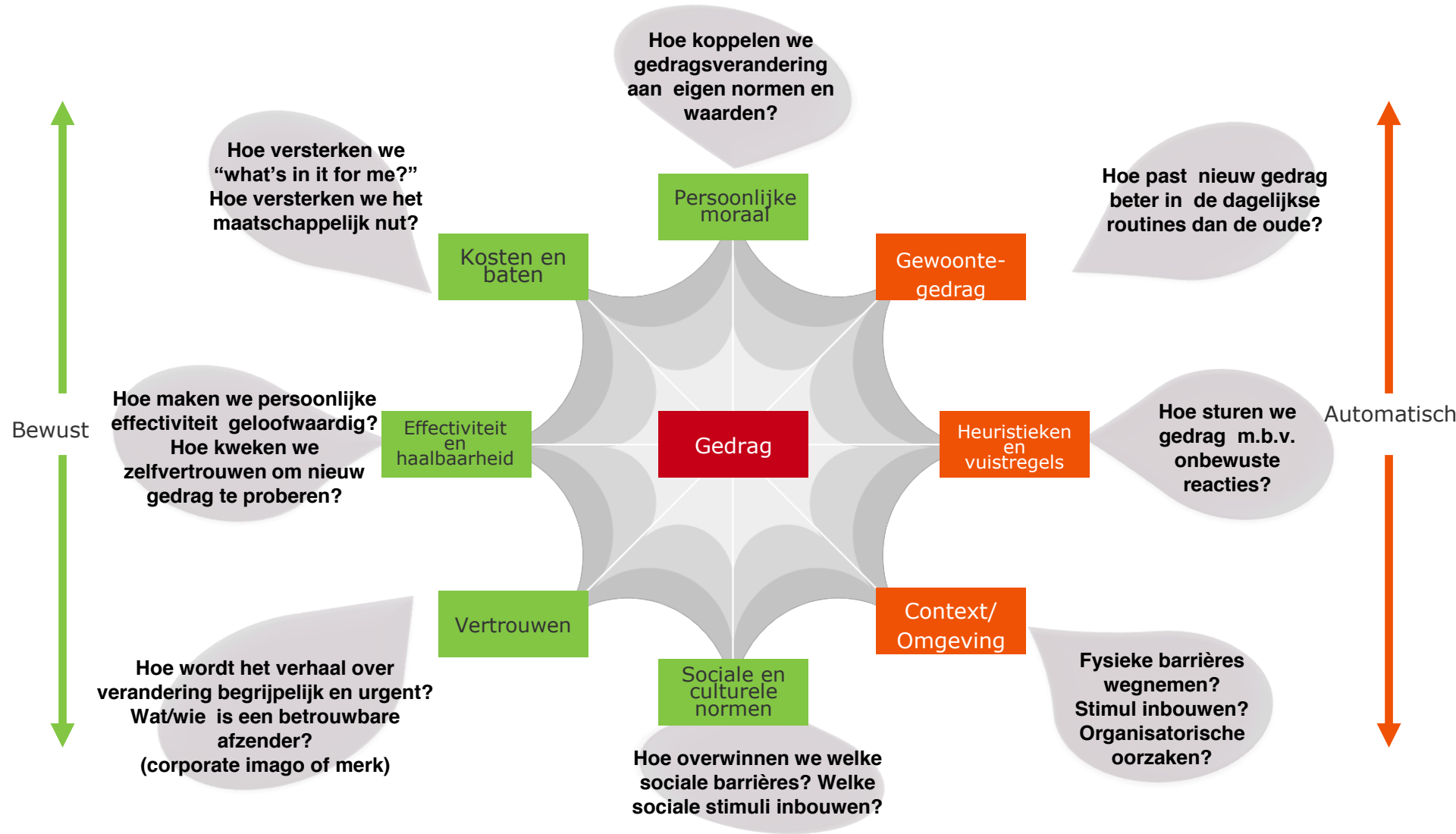

3

TNS Behaviour Web behavioural economics

Uitdaging: hoe onderzoeken we zoveel invloeden op gedrag?

Voorbeeld: voeding

Triggers & barriers voor gezondere keuzen

1

Welk (onbewust) gedrag is van invloed op het koopproces?

Fictief voorbeeld gezond eten

Triggers

De overtuigingen die ons aanzetten om gewenst gedrag te vertonen

- Eigen Normen en Waarden
- Gewoonten
- Heuristieken en Vuistregels
- Omgeving
- Sociale en Culturele Norm
- Legitimiteit
- Doeltreffendheid
- Kosten en Baten

- Ik wil gezond leven en voeding is daarbij belangrijk
- Ik zorg altijd dat ik genoeg groenten en fruit in mijn mandje heb
- Twee ons groenten en twee stuks fruit
- je begint bij de groenten, dus dat zit dan maar mooi in je mandje
- In mijn omgeving let iedereen wel op zijn uiterlijk
- Als het Voedingscentrum het steunt zal er vast over nagedacht zijn
- Als ik weet hoe ik een gezonde maaltijd voorschotel brengt me dat op nieuwe inspiratie
- Als je gezond eet, ben je uiteindelijk minder geld kwijt met allerlei tussendoortjes

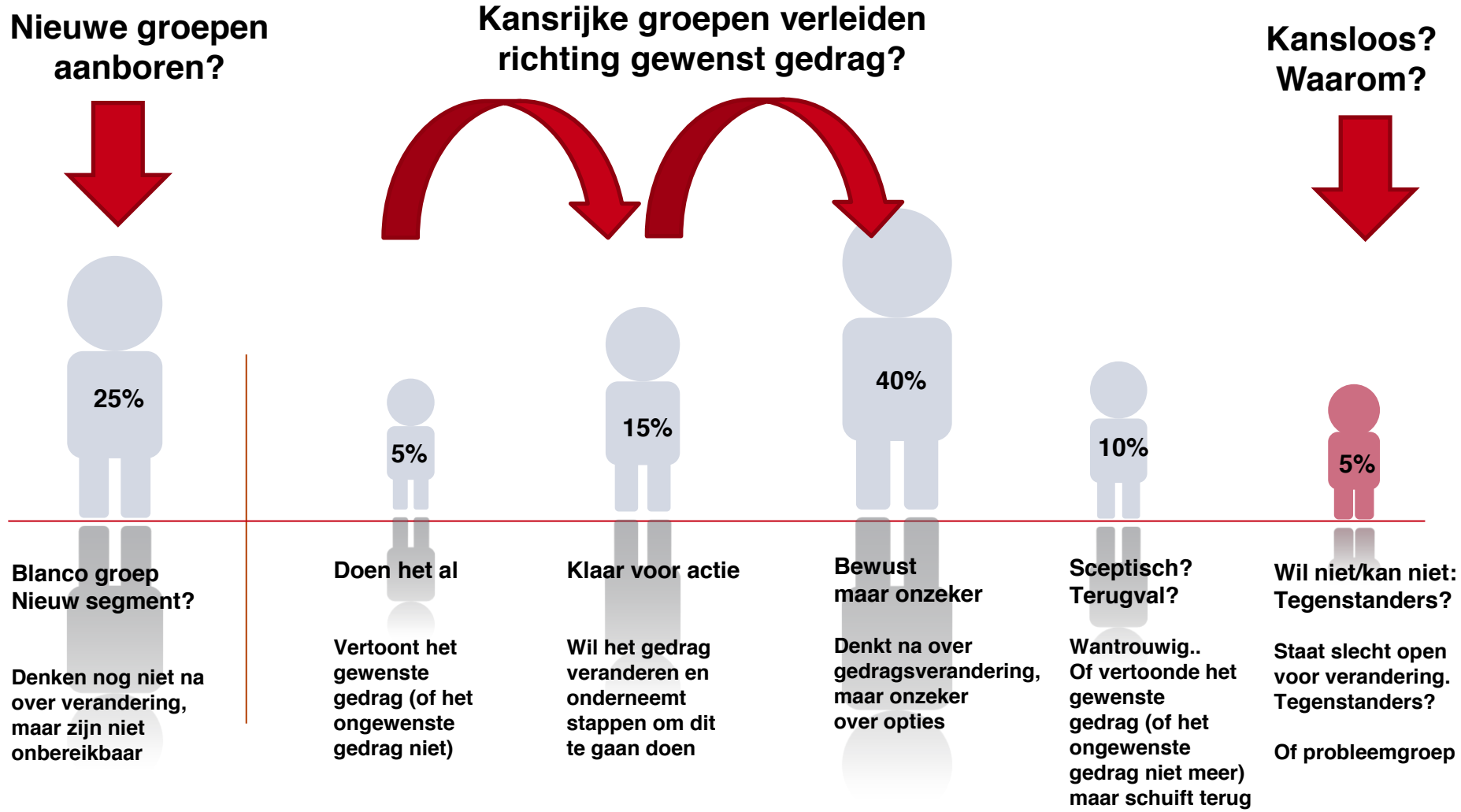
Barriers

De overtuigingen die ons weerhouden om gewenst gedrag te vertonen

- Dood gaan we uiteindelijk toch
- Als ik in de winkel sta ga ik voor de bijl en koop ik toch weer allerlei ongezonde dingen
- Je kunt niet alleen op een blaadje sla leven
- De lekkere dingen kom je altijd net voor de kassa tegen
- Gezonde dingen zijn nooit zo gezellig
- Als McDonalds praat over gezond leven, vind ik dit schijnheilig
- Sommige groenten en fruit zijn gewoon lastig te bereiden of te eten
- Fruit en groenten zijn duur

Diverse triggers & barrières kunnen voor diverse segmenten worden geschetst

Vaak worden segmenten zichtbaar qua gedrag en houding... Strategische vraag: focus je op kansrijke of probleemsegmenten?

4

Stakeholdermanagement
*niemand kan alleen de maatschappij
veranderen..*

Concurrerende partijen trekken gedrag alle kanten op.
Kun je medestanders vinden? Wie zijn tegenstanders?

GENIET MEER

CONSUMINDER

Wie kan welke rol het best spelen in de gedragstransitie?

1. Agendasetting
Politieke & publieke
Positionering issues

2. Verleiden
bedrijven: nieuw aanbod creëren
overheid: social marketing

3. Faciliteren
* stimuli organiseren
* barrières opruimen

4. Reguleren
met toezicht en
handhaving

Politiek,
NGO's, pers &
wetenschap

Industrie en
overheid

Industrie &
overheid
Keurmerken &
convenanten

Overheid
(NGO's &
politiek)

Rol bedrijven b.v: wie kan slimmer grondstoffenverbruik in een keten afdwingen? Bedrijven met merken....

Ladder van Lansink

5

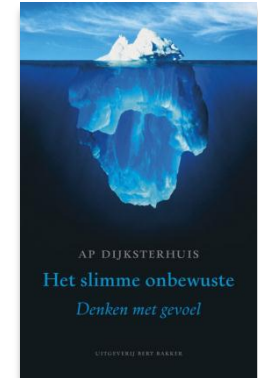
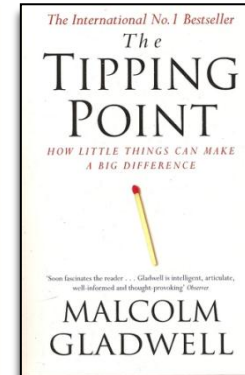
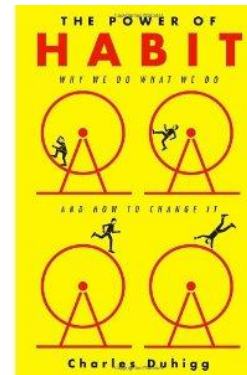
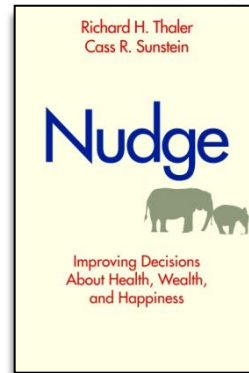
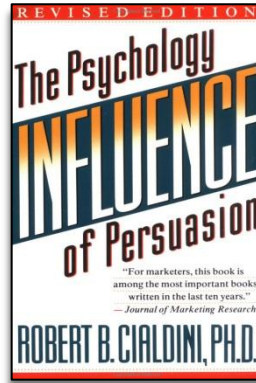
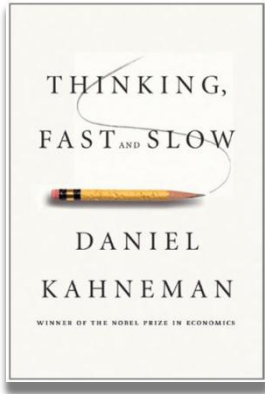
Discussie: hoe organiseren we gedragstransitie?

Discussie: hoe organiseer je gedragsverandering?

- Gedragsverandering vraagt om een integrale analyse van alle rationele drijfveren, persoonlijke en groepswaarden in combinatie met bewuste en onbewuste omgevingsinvloeden (fysiek en organisatorisch)
- Vaak ontstaat er een landschap van segmenten met gedragspatronen en bewuste en onbewuste behoeften in een sociale context
- Op wie focus je je dan? Soms kansrijke groepen maar soms juist de moeilijkste groepen. (Als je altijd overslaat ontstaat weerstand. Dit is een voedingsbodem voor populisme)
- Bij ieder segment moeten ieders eigen barrières en triggers aangepakt worden
- Alle invloeden moeten samen naar gewenst gedrag sturen: kennis verbeteren, emotioneel aanspreken, verleidelijke producten, barrières opruimen in de infrastructuur, afleidende concurrentie de baas worden, afspraken in ketens, regulering met handhaving van zacht naar hard organiseren
- Stakeholdermanagement is essentieel: ketens met de beste orkestratie van alle invloeden vanuit betrokken partijen zijn effectief qua invloed op gedrag

Meer informatie?

sibolt.mulder@tns-nipo.com (twitter: @siboltmulder)

Literatuur:

- KIM: Gedrag in Beleid (2011)
- RVD/DPC: Gedragsverandering via campagnes (2011)
- National Audit Office: Auditing Behaviour Change
- WRR: De menselijke beslisser
- W.Tiemeijer: Hoe mensen keuzes maken